

Bijbelse Tijdgenoten Prof. Dr. Bob Smalhout (3)

MOZES, PROFEET TUSSEN MANNA EN MELOENEN (1)

Mozes, de grootste leider en de belangrijkste profeet die het volk Israëls ooit heeft voortgebracht, heeft een leven vol controversen gehad. Toen hij werd geboren, was hij reeds ter dood veroordeeld. Toch leefde hij nog 120 jaar. Hij werd opgevoed in de aristocratische luxe van het Egyptische hof, maar uiteindelijk koos hij voor een hard bestaan tussen gevluchte slaven. Door zijn superieure opleiding was hij een groot intellectueel geworden, maar hij bracht het grootste deel van zijn leven door tussen lager ontwikkelde herders en ongeletterde dwangarbeiders.

Als Egyptische prins was hij geschoold in een conservatieve levensbeschouwing, maar hij ontwikkelde zich als een professionele revolutionair. Op religieus gebied was hij in gewijd in alle geheimen en rituelen van het Egyptische veelgodendom. Toch werd hij de grondvester van het monotheïsme, waarop niet alleen het Joodse geloof maar ook alle christelijke religies en de Islam zijn gebaseerd. Hoewel in zijn tijd een mensens leven weinig waard was, formuleerde Mozes een ethische code die tot op de dag van vandaag de grondslag is van ons respect voor de medemens. Ernstig gehandicapt door dat hij stotterde, sprak hij sublieme woorden van wijsheid.

Voorgeschiedenis

Het epos van Mozes' leven heeft een lange voorgeschiedenis.

Omstreeks 1700 jaar v.Chr. was Jozef, de zoon van de aartsvader Jacob, onder koning van Egypte geworden omdat hij farao Apepi II voortreffelijke adviezen had gegeven hoe hij het land moest beschermen tegen een dreigende hongersnood.

Aangetrokken door de welvaart in Egypte en de Joodse onderkoning van de farao hadden vele duizenden Joodse immigranten, vanuit Israël in Egypte asiel gezocht. Ze vonden er werk, voedsel en bescherming.

Na de dood van Jozef en van farao Apepi II verkilde het oorspronkelijk tolerante klimaat.

De Hyksos

Dit kwam ook doordat farao Apepi behoort tot het volk van de Hyksos.

Deze Aziaten waren uit het Noordoosten gekomen, mogelijk uit Syrië, en hadden lang tevoren Egypte veroverd. De Hyksos vormden een sterk en inventief volk. Ze hadden bijvoorbeeld strijd wagens met metalen wielen en snelle paarden. Ze hadden de stormram uitgevonden en de composietboog, waarmee ze voortreffelijk konden schieten. Een composiet boog is een wapen dat uit een combinatie van houtsoorten is samengesteld. Daardoor heeft de boog een grotere sterkte en een superieure elasticiteit. Door dit alles waren de Hyksos militair vrijwel niet te verslaan.

Omstreeks 1560 v.Chr. werden ze echter verslagen door opstandige autochtone Egyptenaren uit het zuiden, die het bestuur over namen en die de 18e dynastie vestigden.

Daar de Joodse allochtonen het al die voorafgaande jaren goed hebben kunnen vinden met de farao's van de Hyksos, werden ze door de nieuwe dynastie als een potentieel politiek gevaar gezien. Zodoende werd de Joodse bevolking meer en meer gediscrimineerd, tot dat ze omstreeks 1300 v.Chr. onder de regering van Ramses I tot dwangarbeiders waren gedevalueerd.

Het grootste deel van de Joodse allochtonen woonde in het noorden van Egypte tussen de Nijldelta en de tegenwoordige plaatsen Suez en Port Saïd.

Dat gebied was altijd de zetel geweest van de Hyksos Het werd het land van Goshen genoemd.

Ondanks de discriminatie en de onderdrukking vermenigvuldigde het Joodse volk zich sterk. Ze werden zo talrijk dat het land met hun vervuld werd (Ex.1:7)

De nieuwe machthebbers constateerden zelfs dat het volk van Israël groter was dan dat van de autochtonen Egyptenaren.

Pogingen tot genocide

Zodoende kwam het idee op de Joodse bevolking door zware arbeid en mishandeling te decimeren. Maar toen dat onvoldoende bleek te werken, kwam de farao, vermoedelijk Ramses I, op de gedachte Joodse jongetjes reeds bij hun geboorte te laten doden door de dienstdoende vroedvrouwen.

Er worden in de bijbel slechts twee vroedvrouwen met namen genoemd: Pua en Sifra. Ze weigerden het bevel van de farao uit te voeren. Daar was grote moed voor nodig, want de farao was ongehoord machtig en had geen rechtbank nodig

om iemand ter dood te veroordelen. Een eenvoudige hand beweging was meestal voldoende.

Toen bleek dat de Joodse bevolkingsgroei niet verminderde, werden de vroedvrouwen ter verantwoording geroepen. Op dat moment stond hun leven op het spel, maar zij reddten zich uit deze situatie door een fantastisch verhaal. Zij zeiden: het probleem is dat joodse vrouwen veel sterker gebouwd zijn dan de Egyptische. Als we geroepen worden bij de bevalling van een joodse vrouw, komen we vrijwel altijd te laat, want dan is het kind al geboren. Maar de farao ging een stap verder op de weg die uiteindelijk zou moeten leiden tot een complete genocide. Hij gaf bevel alle pas geboren Joodse jongetjes in de Nijl te verdrinken.

De geboorte van Mozes

Onder die omstandigheden kwam Mozes ter wereld als derde kind in het gezin van vader Amram en moeder Jochebed, die, vreemd genoeg, de tante van haar man Amram was. Er was nog een zusje Mirjam en een broertje Aaron, dat toen drie jaar oud was. Vermoedelijk heeft Jochebed haar zwangerschap zo goed mogelijk verborgen gehouden. In haar nood bedacht Jochebed de thans wereld bekende truc met het biezenmandje. Deze werd waterdicht gemaakt met asfalt en pek.

De familie van Mozes woonde dichtbij de rivier de Nijl en dicht bij de hoofdstad waar de Koninklijke paleizen stonden. Het kind wordt te water gelaten, precies op het ogenblik dat een van de dochters van de farao een bad in de rivier naam. De stroom droeg het biezen mandje in de richting van de prinses die later mogelijk koningin Hatshepsut werd.

Zij adopteerde de baby en waarschijnlijk heeft zij de naam Mozes bedacht. (In het oud-Egyptisch was dit een uitdrukking voor kind)

Op de oever stond de tienjarige Mirjam, het zusje van Mozes. Zij had vrijwel zeker van haar moeder opdracht gekregen goed op te letten wat er met de baby gebeurde. Ze ging naar de prinses toe en bood aan een Hebreeuwse voedster voor het kind te gaan zoeken om de baby aan borstvoeding te helpen. Dit was op zichzelf niets bijzonders. Tot 100 jaar geleden was het zelfs in Nederland gebruikelijk dat vrouwen uit de zogenaamde betere stand zogende moeders uit de arbeidersklasse in te huren om als voedster de meer gefortuneerde baby's de borst te geven.

De prinses stemde met het voorstel in en even later kwam Mirjam terug met haar eigen moeder, Jochebed, die als voedster werd aangenomen. Zij kreeg er zelfs geld voor. Zodoende keerde de baby met zijn eigen moeder even later naar huis terug als adoptie zoon van een prinses, die om zo te zeggen als foster parent optrad.

Opvoeding van Mozes

Toen hij groot geworden was, misschien zes of zeven jaar, de leeftijd om naar school te gaan, ging hij terug naar de prinses. Zonder enige twijfel kreeg hij de beste opleiding die er bestond, hij werd geschoold in lezen, schrijven, rekenen, meetkunde, astrologie, filosofie, muzikale, architectuur en militaire organisatie. Ook werd zijn religieuze vorming niet vergeten. Die vond plaats in de tempelstad Heliopolis, ten noorden van het huidige Caïro. Het is aannemelijk dat de adoptieve prins contact bleef onderhouden met zijn eigen ouderlijk huis. Vermoedelijk deed hij dat min of meer in het geheim. Zeker is wel dat door dit

vreemde bestaan een eigenaardige gespletenheid moest optreden in de persoonlijkheid van Mozes. Voortdurend werd hij heen en weer geslingerd tussen zijn natuurlijke ouders en zijn adoptiemoeder, tussen het Egyptische veelgodendom en het Joodse monotheïsme, tussen de rijkdom in het paleis en de armoede van de Hebreeuwse dwangarbeiders, tussen de autoritaire Egyptische monarchie en de meer democratische joodse cultuur.